

IDEOLOGIA POLITICĂ PAȘOPTISTĂ ȘI *RISORGIMENTO*-UL ITALIAN

Pentru a defini noțiunea de Risorgimento trebuie mai întâi să-i trasăm limitele ideologice, iar pentru a determina aceste limite este necesară descoperirea rădăcinilor istorice. Aceste rădăcini se regăsesc în romantism dar mai ales în naționalismul liberal de început de secol XIX.

În Italia, romantismul se definește după 1816, în plină epocă a Restaurației. Criticând concepția excesiv de intelectualizată și mecanicistă despre omenire și natură a iluminiștilor, romanticii admirau clasicitatea antică și medievală, crezând că rațiunea era folositoare omenirii în procesul de cunoaștere și înțelegere, în schimb, sentimentele dezvăluie omul în unicitatea sa.

Încadrându-se curentului general, romanticii italieni au scris „balade” și romane istorice cu subiecte inspirate din istoria medievală, au privit poezia ca pe expresia primară, nealterată a sufletului popular și au revendicat primatul fanteziei și al spontaneității asupra drepturilor intelectului și disciplinei literare.

Grupați, în cea mai mare parte, în jurul revistei milaneze „*Il Conciliatore*” și a celei florentine „*Antologia*”, romanticii italieni au militat, din punct de vedere politic, în rândurile opoziției liberal-patriotice adversară declarată a regimurilor restaurate și de aici marea deosebire față de romantismul european, care, în cele mai multe cazuri se identifică sub aspect politic cu ideologia Restaurației.

În paginile acestor reviste au publicat poeți, scriitori, oameni politici precum: Ugo Foscolo, Silvio Pellico, Giovanni Berchet, Alessandro Manzoni, N. Tommaseo, Romagnosi, Capponi, Guerazzi sau Mazzini.

Școala romantică italiană nu a combătut exigențele raționalismului și utilitarimului, extrem de prezente în Italia Restaurației, dar a încercat să aducă o serie de corective menite să ducă la o aprofundare și o particularizare ideologică conforme cu spiritul realităților italiene. Nu este suficient să dorești progresul prin distrugerea unor regimuri perimate ci este imperios necesară descoperirea unor forțe creatoare capabile să esențializeze o nouă ordine, adecvată unei societăți italiene în plină evoluție.

Generația romantică a fost generația de intelectuali politici care a promovat conștientizarea responsabilității și angajamentului pe care îl implică un act politic. Manzoni încearcă prin scrierile sale *Adelchi* și mai ales *Logodnicii* să ofere un limbaj ca „mijloc de comunicare a oricărei idei între toți italienii” și totodată afirmă faptul că istoria nu trebuie privită doar prin ochii celor puternici și ai „rațiunilor de stat”, ci și de la nivelul omului simplu, cu munca sa, curajul său, neîncrederea în justiția celor puternici și încrederea în dreptatea divină.¹

În ceea ce privește naționalismul liberal, acesta își are originea în Revoluția franceză, când sentimentele naționale și liberalismul se vor regăsi îngemănate în gândirea

¹ Giuliano Procacci, *Istoria Italianilor*, Ed. Politică, București, 1975, p. 305–306.

girondină, gândire care promovează ideea națiunii unite, guvernate de toți cetățenii. Guvernarea țării trebuie să se facă în litera unei constituții menite să garanteze drepturile individuale și universale. Toți cetățenii au obligația să se mobilizeze și să-și apere țara și să-și promoveze propriul mod de viață.²

După 1816, într-o Europă a Restaurației, pornind de la ideile romantismului manzonian, liberalismului european și a liberal-naționalismului girondin, intelectualitatea italiană angajată politic a urmărit formarea unui stat italian unic și a unei guvernări de tip liberal. Această intelectualitate nu este altceva decât parte dintr-o burgeoisie italiană aflată în plină expansiune, care-și dorește un nouă viziune asupra relațiilor sociale și a comportamentului politic.

Pe toată durata secolului XIX, liberalismul a reprezentat o puternică forță novatoare în context european, în timp ce în Italia dar și în Europa Central-răsăriteană această ideologie, asociată unui naționalism social, a compus un simbiot revoluționar regenerativ.

Cuvântul Risorgimento a fost folosit pentru prima dată de dramaturgul piemontez Vittorio Alfieri și definește un întreg proces al „*Renășterii*” italiene, proces inițiat odată cu revoluțiile eșuate din perioada 1820–1831 și își găsește finalitatea odată cu mutarea capitalei statului italian de la Florența la Roma, în 1870–1871. Există teorii politice conform cărora Risorgimento s-a încheiat abia la sfârșitul primului război mondial, unificarea teritorială neînsemnând și crearea unei conștiințe naționale unitare. Practic este vechiul concept al lui Metternich conform căruia „Italia nu este altceva decât o expresie geografică”. Totuși delimitările predominante în istoriografia italiană converg să înscrie Risorgimento între anii 1820–1870.

Există patru componente definitorii ale ceea ce numim Risorgimento, toate fiind individualizate printr-o ideologie clară, distinctă dar care prin forța împrejurărilor, s-au suprapus permanent, metamorfozându-se într-un idiom politic personalizat. Aceste patru componente sunt: republicanismul utopic al lui Giuseppe Mazzini, militarismul revoluționar al lui Giuseppe Garibaldi, legitimitatea monarhică și diplomația lui Benso Cavour și federalismul papal al lui Gioberti.

Baza ideologiei *republicanismului utopic* o formează credința în existența divinității supreme, a unei societăți condusă după principii egalitariste cu o conștientizare clară a drepturilor și obligațiilor individuale, iar progresul omenirii este natural așa încât nu trebuie impuse anumite limite inhibitorii. Raportându-se la naționalismul german al lui Schlegel, Mazzini îl consideră exclusivist și îngust, lipsindu-i un ideal capabil să traverseze barierele naționale și să devină universal. Gânditorul german respinge ideea că Evul Mediu ar fi fost o perioadă de vacuum intelectual, cuprinsă între clasicism și renașterea modernității, dar exagerează când propune Evul Mediu ca model ideal deoarece îl consideră perioada de formare a tradiției literare germane inspirată de nobilii impregnați de spiritul cavaleresc al credinței și de imaginația artistică pură. Prin prisma patriotismului său, recunoaște valoarea literaturilor naționale ca mijloace de progres civil și politic în viața popoarelor, dar, în același timp ignoră temele culturale comune națiunilor europene. Despre Schlegel, Mazzini spune că trebuie recunoscut ca una dintre vocile epocii noi, care recunoaște valoarea culturii naționale, dar recunoașterea sa este incompletă și limitată. Iluminismul a fost, desigur, plin de prejudecăți vizavi de Evul Mediu, dar și Schlegel are propriile sale prejudecăți față de Reformă și lumea modernă în general.

Pentru Mazzini, istoria dezvoltării spirituale din perspectiva Europei moderne aștepta încă să fie scrisă. Pentru a concepe această operă într-un mod adecvat e necesară o

² John R. Barber, *Istoria Europei moderne*, Ed. Lider, București, 1996, p. 126.

sensibilitate sporită în raport cu culturile naționale, dar fiecare cultură națională trebuie studiată în contextul dezvoltării spirituale generale a Europei aflate în drum spre libertate.³

Adevărata iubire de patrie e iubirea infinită, imună la prejudecăți și care se bazează pe dorința de pace și unitate, o pasiune care înflăcărează inimile generoase care nu pot tolera asuprirea și promiscuitatea patriei. În timp ce frații săi suferă în tăcere patriotul își face auzită vocea. Prevede răul care cuprinde patria și împărtășește nevoile, speranțele și neîmplinirile compatrioților săi, dar nu și slăbiciunile. Ca și declamatorii antici nu vorbește împins de furie irațională sau de orgoliul infatuării, ci de mânie și dispreț. Spune lucruri neplăcute compatrioților săi și denunță culpele acestora, dar o face pentru a-i chema la acțiune și nu pentru a fi umiliți sau pentru a-și afirma propria superioritate morală. Dorește să înalțe inimile poporului pentru a lucra împreună pentru un țel comun. Vorbește pentru a răspândi aceleași sentimente pe care le simte cu propria inimă și știe că pentru a înfrânge opresinea și corupția este necesar ca dorința de libertate să crească și să se răspândească în inima poporului.⁴

Vocea patriotului e severă dar niciodată arogantă iar vobele sale exprimă o nobilă tristețe ca aceea a unui „om care scrie plângând”. De multe ori patriotul vorbește în van și foarte rar obține glorie și faimă în rândul contemporanilor săi, adesea primește în cel mai bun caz, exilul. Este nevoit astfel să ducă cu sine iubirea de patrie, fără să o fi putut transpune în practică, în acțiune politică. Trebuie să se mulțumească cu cuvintele și scrierile. Posteritatea se va apleca asupra operelor sale ca un fiziolog care studiază oase și nervi, foarte puține inimi generoase vor vedea în acele lucrări spiritul care răzbate din acele pagini.⁵

Pentru Mazzini primul pas spre lucrurile mărețe este înțelegerea marilor personalități ale trecutului. Acestea sunt un nesecat izvor de inspirație și susținere spirituală. Nici cea mai cruntă represiune nu poate opri un popor să-și rememoreze trecutul, iar cele mai importante amintiri sunt cele legate de cei care au iubit patria într-un sens nobil, fără să alege după o lipsită de sens glorie națională și fără a se enclaviza în concepte naționale. Părinții trebuie să povestească fiilor istorii despre iubirea de patrie, nu pentru a stimula orgoliul național ci pentru a înțelege ce înseamnă libertatea.⁶

Pentru Mazzini, patria nu este, precum noțiunea herderiană, un organism compus din diverse părți ordonate ierarhic, ci o asociere democratică între indivizi liberi și egali.⁷

Mazzini dă patriei o dimensiune democratică opunând ideea de patrie a poporului celei de patrie a monarhilor și sublinează că într-o adevărată patrie, toți cetățenii trebuie să aibă drepturi politice egale. O patrie care exclude săracii, femeile sau pe cei de altă rasă este o patrie exclusivistă, confiscată. Elaborând conceptul de patrie sub forma unei republici democratice, intenționează nu doar să cuprindă în această ecuație doar egalitatea politică dar și dreptul legal la educație și muncă.⁸

O patrie adevărată nu poate avea străini în interiorul propriilor granițe, patria trebuind să garanteze tuturor demnitatea corespunzătoare drepturilor cetățenești, respectul și autorespectul pe care doar munca și educația le asigură.

³ Gwylim Griffith. *Mazzini, Prophet of Modern Europe*, Londra, 1932, p. 197.

⁴ E. Morelli, *Giuseppe Mazzini. Saggi e ricerche*, Ed. Nigarrd, Roma, 1950, p.236.

⁵ Giuseppe Mazzini, *Dell' amor patrio di Dante*, în *Scritti editi ed inediti di Giuseppe Mazzini*, editor Paolo Galeati, vol. I, Imola, 1906, p.112–114.

⁶ Idem, *Dei doveri dell'umo*, în *Scritti politici*, editori Terenzio Grandi și Augusto Combe, Torino, 1972, p.892.

⁷ *Ibidem*, p.894.

⁸ Giuseppe Mazzini, *Mazzini a Conway 30 ottobre 1865*, în *Scritti editi*, vol. LXXXIII, Imola, 1926, p.163–164.

„Patria nu e un teritoriu, teritoriul nu e altceva decât un înveliș material, patria este o idee care izvorăște cuvântul însuși, este sentimentul de iubire, în sens de comunicare care unește într-un tot pe toți fiii aceluiași teritoriu. Atâta timp cât unul singur dintre frații voștri nu este reprezentat prin propriul vot în dezvoltarea vieții naționale, atâta timp cât unul singur dintre frații voștri este lipsit de educație între educați, cât timp unul singur, capabil și cu vârsta de a munci, zace în mizerie din lipsa unui loc de muncă, voi nu o să aveți o patrie, o patrie a tuturor și pentru toți”.⁹

Muncitorii trebuie să participe la construcția republicii, fiind o datorie de cetățeni. Dacă muncitorii pot afirma că „această patrie este a noastră, deoarece părinții noștri au făcut-o”, ei au dreptul să fie recunoscuți și tratați ca cetățeni egali și să dețină partea lor din bogăția și prosperitatea națională. Pentru Mazzini, patria reprezintă casa comună în care trăim alături de persoane pe care le înțelegem, le îndrăgim și le simțim apropiate nouă. Această casă este egală între celelalte case-națiuni. Mazzini crede că atunci când suntem în propria casă trebuie să ne asumăm responsabilitățile cetățenești, iar când suntem în casa altora trebuie asumate îndatoririle față de comunitate. Apărarea libertății e obligația supremă a fiecăruia, chiar dacă se află pe pământ străin.

Obligațiile morale față de umanitate primează în fața celor datorate patriei. Înainte de a fi cetățeni ai unui stat, suntem ființe umane și aceasta înseamnă că barierele naționale nu pot fi invocate pentru a justifica surzenia morală. Vocile popoarelor asuprite pot fi ascultate oriunde. Pe cât de mari sunt diferențele culturale, iubirea libertății face înțelegerea posibilă.

Dragostea, care întetește lupta pentru o libertate comună a propriului popor, trebuie să susțină și lupta de apărare a demnității umane.¹⁰

Ca simpli indivizi, se poate face puțin pentru oamenii care nu aparțin propriului popor, se pot face gesturi caritabile sau se schimbă favoruri ocazionale, dar nu pot fi duse lupte comune. Este necesar ca între individ și umanitate să existe un intermediar, iar acest intermediar este națiunea și patria liberă. Ele sunt mijloacele pe care divinitatea le-a desemnat pentru a reliza planul de dezvoltarea al umanității. Trebuie început de la nivelul susținerii patriei și nu al umanității, deoarece este un ajutor înlănțuit.¹¹

Pentru Mazzini nu există nicio incompatibilitate între politica raportată la proprii cetățeni și politica raportată la celelalte state. Și una și cealaltă trebuie să se inspire din principiile libertății. Iezuitismul marilor puteri europene care consideră libertatea sacră doar în limitele propriilor frontiere, dar încalcă sistematic drepturile altor popoare, este inacceptabil în numele patriotismului.¹²

„Iubesc patria mea deoarece iubesc Patria; iubesc libertatea noastră deoarece cred în Libertate; iubesc drepturile noastre deoarece cred în Drept”.¹³

Descrierea este mai mult una a datoriei decât a pasiunii pentru iubirea de patrie, dragostea de patrie trebuie să capete un sens mai larg și să fie înnobilită prin aderarea la principiile universale. Națiunea merită iubirea cetățenilor atâta timp cât reprezintă un instrument utilizat pentru binele și progresul umanității. Particularitățile geografice, istoria, tradiția, limba nu sunt suficiente ca o națiune să fie apreciată. Tot acest tablou trebuie completat de o lumină morală superioară care derivă din angajamentul pentru

⁹ Idem, *Scritti politici*, p. 885.

¹⁰ *Ibidem*, p. 878.

¹¹ *Ibidem*, p. 882.

¹² Bolton King, *Mazzini*, Longman, Londra, 1902, p. 123.

¹³ Giuseppe Mazzini, *Lettere a Rodbertus von Berg*, 30 marzo 1861, în *Scritti editi*, vol. LXIX, p. 189.

dreptate și libertatea tuturor. O națiune care-și pierde valorile morale nu mai merită iubirea cetățenilor, dimpotrivă, merită să dispară.

Mazzini opune principiul naționalităților, naționalismului meschin al guvernelor post 1848. Naționalitatea înseamnă întâietatea dreptului în fața forței, fraternitatea națiunilor și implicare în schimbarea hărții europene după aceste principii.

Patria iubită de Mazzini este un tot de idealuri politice, cultură, spațiu și amintiri. Nu există doar idealul politic al republicii, dar fără republică, toate celelalte nu sunt suficiente să-l facă pe patriot să se simtă acasă în propria patrie.

După 1848, Mazzini a simțit că Italia nu mai era un loc pentru el, în mijlocul unui popor nobil dar ignorant, pradă ușoară pentru cei care vor să-l înșele și o clasă conducătoare lipsită de principii. După unificare, Mazzini nu recunoaște în Italia patria pentru care a luptat. Despărțirea și exilul au fost dureroase, dar dureroasă a fost și reîntoarcerea, deoarece a găsit doar spațiu și amintiri, nu și republica.

Carlo Piscane spune că pentru a servi naționalitatea nu trebuie să ne opunem liberei manifestări a voinței colective, orice interes fiind depășit în importanță de interesul universal. În jocul principiilor monarhice, înflăcărea patriotică degenerază devenind un naționalism limitat- „gretto nazionalismo”, iar politica forței și a intereselor obscure, rațiune de stat.¹⁴

Conceptul republicanist, egalitarist și etatist al lui Mazzini și-a evidențiat latura sa utopică în perioada Republicii Romane. Organizată după principiile mazziniene, având la bază legitimarea votului universal și implicit o adunare legislativă reprezentativă, Republica Romană a fost proclamată la 8 februarie 1849. Amenințată de armatele austriece învingătoare asupra trupelor piemonteze la Novara și de armata papală concentrată în sud la Gaeta, tânăra republică avea nevoie de un organ executiv eficient, capabil să ia decizii rapide menite să o protejeze. Se va alege astfel Triumviratul, format din: Carlo Armellini, Mattia Montecchi, Aurelio Saliceti; și un guvern condus de Muzzareli. Sprijinit de *Legiunea Italiană* a lui Giuseppe Garibaldi încercuită la Rieti, Triumviratul a promovat o serie de legi populare prin care a eliminat o serie de taxe și a garantat locuri de muncă pentru toți. Datorită faptului că papa Pius IX cere ajutor statelor catolice pentru a se întoarce la Roma din postura de conducător de stat și nu doar ca lider spiritual așa cum era considerat de Republica Romană, în cadrul Triumviratului se produc modificări prin plecarea lui Saliceti și Montecchi și apariția lui Aurelio Saffi și Giuseppe Mazzini.¹⁵

Din această postură Mazzini, a încercat să-și pună în aplicare ideile sale despre societatea ideală, acest lucru traducându-se prin secularizarea averilor ecleziastice și împărțirea pământurilor astfel obținute către țărani, a promovat o serie de reglementări vizavi de închisori și azile, a garantat libertatea de expresie și prin aceasta s-a dorit o presă liberă nesupusă cenzurii și a pledat pentru un învățământ de stat accesibil tuturor cetățenilor. Având exemplul Franței unde dreptul la muncă garantat tuturor s-a dovedit a fi un eșec costisitor, republicanii romani s-au ferit să aplice această hotărâre a adunării legislative.¹⁶

Întreaga paletă de principii mazziniene puse în practică de Triumviratul și guvernul de la Roma au fost o încercare temerară de a schimba temeliile sociale dar, din perspectiva funcționalității instituționale, s-a constituit într-un faliment economic, faliment dovedit de faptul că, în lipsa unor resurse financiare abandonate prin renunțarea la majoritatea taxelor,

¹⁴ Carlo Piscane, *La rivoluzione*, în *Scritti politici dell'Ottocento*, Ed. Ricciardi, Milano-Napoli, 1969, p.118.

¹⁵ Ivanoe Bonomi, *Mazzini triumviro della Repubblica romana*, Ed. Faleri, Torino, 1936, p. 157.

¹⁶ Emilia Morelli, *Giuseppe Mazzini: Quasi una biografia*, Ed. Nigard, p. 212.

prin cheltuielile uriașe impuse de aplicarea reformelor și susținerea armatei garibaldiene, s-a ajuns la contractarea unor datorii imense. Aceste datorii cumulate cu o inflație incontrollabilă ar fi dus, chiar fără intervenția trupelor franceze ale lui Ludovic Bonaparte, la prăbușirea din interior a Republicii Romane.¹⁷

Spre deosebire de ideologia republicanismului utopic mazzinian, preceptele ideatice ale *militarismului garibaldian* sunt infinit mai simpliste, punându-se un accent preponderent pe latura practică a desfășurării acțiunilor politice și rezervându-și dreptul unei flexibilități principiale menite să asigure succesul de ansamblu fără să se piardă din vedere scopul inițial.

Ca stare de spirit, garibaldismul reprezintă o îmbinare perfectă între mazzinismul idealist cu perspective practice, activismul militarist al celor „o mie” și activitatea diplomatică, programată a lui Cavour. Această îmbinare a fost cu atât mai utilă cu cât a transformat *Risorgimento* dintr-o mișcare de idei naționaliste cantonate la nivelul mentalului colectiv, într-o mișcare politico-militară cu acțiuni bine definite, care merg de la confruntări de concepte patriotice până la campanii militare, răscoale și eroisme romanțioase.

Noțiunea de garibaldism nu se limitează doar la activitatea lui Giuseppe Garibaldi, conceptul fiind mult mai larg, dar, în același timp, nu trebuie omis faptul că Garibaldi este inițiatorul acestei mișcări, cel care pune în practică prin acțiuni concrete dorința de Renaștere a italienilor. Istoriografia italiană contemporană și-a pus întrebarea dacă *Risorgimento* a însemnat o mișcare de renaștere sau a fost un ideal al elitei intelectuale conștiente.¹⁸ La această întrebare se poate răspunde prin intermediul garibaldismului, mișcare novatoare care a antrenat în acțiunile sale societatea civilă transformată în societate revoluționară, pregătită să-și asume sarcina unificării Italiei și formării unui stat modern capabil să devină subiect activ al politicii europene sub toate aspectele, de la industrializare și până la politica externă. Garibaldistul este patriotul dispus să se sacrifice fizic pentru crearea unei patrii comune; înflăcărat de propriile idei pune mâna pe armă și se alătură celor care cred în aceleași valori. El nu-și valorizează acțiunile prin strategii politice pe termen mediu și lung, există doar o țintă imediată care, atinsă, înseamnă împlinirea datoriei către patrie și recunoștința eternă a compatrioților. Conceptul de patrie nu se limitează doar la noțiunea de Italia, lupta pentru patrie trebuie dusă peste tot acolo unde oamenii simt că au nevoie de un stat care să-i reprezinte ca cetățeni. Acțiunea revoluționară nu este condiționată de o pregătire politică și diplomatică prealabilă, ea se desfășoară independent, prin voință proprie, încheierea sa însemnând apariția fondului politic care reglementează și gestionează noua realitate rezultată.

Dacă Garibaldi a fost un militar-patriot și nu a fost diplomat, Cavour și-a asumat cu succes acest rol, dacă Cavour nu a avut statura „sângelui regal” în relațiile politice internaționale ale secolului XIX, această calitate a avut-o regele piemontez Victor Emmanuel II din Casa de Savoia, iar dacă acesta nu a fost cuprins de fervoarea patriotică exprimată în mod public, italianul din Napoli, Roma, Parma, Modena, Genova, Torino, Milano a dat dovadă de un spirit de sacrificiu dus până la extrem.

Militarismul lui Garibaldi se deosebește de militarismul fascist al lui Mussolini, datorită fundamentului său național total diferit de naționalismul agresiv cu puternică tentă imperialist-colonialistă al fasciștilor italieni.

¹⁷ Emiliana P. Noether, *Mazzini and the Nineteenth Century Revolutionary Movement*, Consortium on Revolutionary Europe, Atena, 1986, p. 277–285.

¹⁸ Antonio Gramsci, *Sul Risorgimento*, Ed. Riuniti, Roma, 1959, p. 145.

Se spune despre Garibaldi că a adus în Europa un nou mod de a purta un război modern, eficient, cu impact imediat, cu un număr de victime relativ scăzut și anume *războiul de guerilă* specific Americii de Sud. Acest tip de război implică unități restrânse numeric cu o mare mobilitate, soldații fiind capabili să lupte în orice fel de condiții de climă și relief și având capacitatea de a îndura privațiuni dintre cele mai diverse, de la alimentație sărăcăcioasă și fluctuantă, până la izolarea pentru o perioadă lungă de timp.

Garibaldi a învățat să poarte războaie de guerilă între 1833–1848 când, alături de alți revoluționari italieni refugiați în America de Sud, va lupta într-un război civil în Imperiul Brazilian iar mai apoi în războiul uruguayano – argentinian.¹⁹ Trebuie precizat că practic acum se va forma nucleul a ceea ce vor deveni cei “O Mie”, Garibaldi fiind general al armatei uruguayene conducând Legiunea italiană. Tot acum se vor adopta celebrele “cămăși roși și pălăriile cu boruri largi”, articole de îmbrăcăminte care vor deveni embleme ale garibaldiștilor.²⁰

În ceea ce privește succesul războiului de guerilă în Italia, există atât exemple pozitive cât și exemple negative; un exemplu pozitiv îl constituie “Debarcarea din Sicilia”, campanie militară care se transformă pe parcurs dintr-un război de guerilă într-o mișcare de mase, a cărei fervoare patriotică nu putea fi înfrântă de nici o armată, cu atât mai puțin de cea napoleontană; exemplul negativ al războiului de guerilă dus de Dictatorul Romei, Giuseppe Garibaldi, funcție instituită de Republica Romană, se constituie în “Retragerea din Roma” din 1848, retragere întinsă pe sute de kilometri în timpul căreia vor muri o mulțime de garibaldiști, inclusiv soția lui Garibaldi, Anita.²¹

Apropiat ideologic până în 1850 de principiile mazziniane, după întoarcerea sa în America de Sud și mai apoi în Statele Unite, Garibaldi renunță la idealismul paradisului social, concentrându-se asupra prezumțivelor variante legate de unificarea statului italian, acest lucru însemnând acțiuni directe și relații politice bazate pe pragmatism și nu pe valori morale mai mult sau mai puțin utopice. Astfel se explică aderarea sa la un viitor stat italian monarhic, susținut de Casa de Savoia și de Sardinia și renunțarea la păstrarea în continuare a principiilor republicane, lipsite de susținere practică.

Legitimitatea monarhică și diplomația cavouriană reprezintă cea de-a treia componentă esențială a Risorgimento-ului. Ajuns la putere în 1852, contele Camillo Benso di Cavour a adoptat o politică moderată opusă revoluției și romantismului mazzinienilor, a conștientizat faptul că nu poate governa împotriva reflexelor democratice din interiorul diverselor grupări politice, de la republicani la municipali, astfel încât punându-și în valoare calitățile sale de negociator, obține sprijinul unei majorități parlamentare confortabile. Acest lucru îi creează oportunitatea ca, într-o primă fază, să se ocupe de problematicile economice ale regatului sard, reușita acestui deziderat fiind urmată de o serie de reforme politice și sociale, mergând de la unele exproprieri funciare ale bisericii și până la asigurarea unei relative libertăți a presei.²²

În ceea ce privește activitatea sa diplomatică, istoriografia italiană crede că Benso Cavour nu a plecat de la ideea unificării Italiei, ci a pornit de la gândirea empirică a omului care știe să obțină din situațiile conjuncturale oferite de istorie, maximum de rezultate. Era pe deplin conștient de faptul că existența unei situații politice europene incerte este premisa favorabilă oricărei inițiative italiene.²³

¹⁹ Giorgio Candelora, *Storia dell'Italia moderna*, Ed. Feltrinelli, Milano, 1956, p. 96.

²⁰ Mircea Pădureleanu, *Garibaldi*, Ed. Tineretului, București, p. 65–67.

²¹ Giuseppe Garibaldi, *Memorie autobiografiche*, Ed. Barbera, Florența, 1888, p. 253–257.

²² Denis Macek Smith, *Cavour*, Ed. Widenfeld, Londra, 1985, p. 25.

²³ Idem, *The Making of Italy 1796–1870*, Ed. Macmillan, Londra, p.167.

Războiul din Crimeea (1853–1856) și întreaga Problemă Orientală i-au oferit șansa, exploatată din plin, de a trimite un corp expediționar sard în fața Sevastopolului și, de asemenea, a devenit parte a Marilor Puteri, la Congresul din Paris, din 1856. Chiar dacă acest congres nu a oferit Piemontului avantajele teritoriale dorite, totuși, în perspectiva evenimentelor ulterioare, a fost un bun prilej de consolidare a relațiilor personale dintre Cavour și împăratul Franței Napoleon al III-lea. Dovadă în acest sens este Pactul de la Plombières din 1858, dintre cele două state. Îndeplinit parțial prin acordurile cu austriei de la Villafranca din 11 iulie 1859, a fost aplicat în manieră absolută, prin alipirea din 1860 a Toscanei și a Emiliei la Regatul Sardiniei și anexarea Nisei și Savoiei la Franța.

Caracterul rezervat și realismul diplomatic ale politicii lui Cavour și-au dovedit eficiența în relația cu Giuseppe Garibaldi din preajma “Debarcării în Sicilia”. Constrâns de angajamentele politice externe, Cavour nu a putut încuraja acțiunea lui Garibaldi, dar a știut să obțină acordul Franței pentru a-și deplasa trupele spre sud, în Marche și Umbria, iar apoi, profitând de succesul acțiunilor legiunilor garibaldine, a preluat Sicilia și sudul Italiei. Astfel l-a forțat practic pe Garibaldi să recunoască unificarea Italiei sub dinastia de Savoia reprezentată de regele Vittorio Emanuele II.

Bazate pe un simț diplomatic desăvârșit, pe un realism oportunist extrem și pe o legitimitate reprezentativă a statului ca monarhie constituțională, valorile morale ale omului politic Benso Camillo Cavour au existat într-o interdependență permanentă cu interesele guvernului și entității statale pe care le reprezenta.²⁴

Federalismul papal al lui Gioberti a fost una dintre componentele risorgimentale secundare, acest lucru datorându-se atât schimbării de atitudine politică a papei Pius IX după 1850 cât și aderenței populare reduse sau îndeplinirii țelurilor de unitate pe alte căi și sub alte forme ideologice.

Apărută în 1843, lucrarea lui Gioberti: *Primatul moral și civil al italienilor*, consideră că datorită primatului de civilizație care revine Italiei ca reședință a celei mai înalte funcții ierarhice bisericești și centru primordial al lumii catolice era de la sine înțeles dreptul legitim de a atribui Italiei statutul de model instituțional prin intermediul unei organizări federale a statelor care o compuneau, sub autoritatea spirituală a papei. Era o soluție care rezolva problema puterii temporale a papilor, făcând din înaltul pontif moderatorul suprem al noului stat, care va respecta necondiționat autoritatea celorlalți principii și bazele stăpânirii lor.²⁵

Aceste idealuri și-ar fi putut găsi realizarea practică prin intermediul papei Pius IX, în 1846, cunoscut pentru simpatiile sale liberale. Și-a început pontificatul sub bune auspicii, eliberând deținuții politici, punând capăt cenzurii presei și inițiind o serie de reforme în administrație, justiție, educație, iar laicilor li s-a permis o mai largă participare la treburile publice. Toate acestea plus crearea în 1847 a unei adunări consultative – Consulta, au creat speranța unificării Italiei sub primatul papal. Anul revoluționar 1848–1849, Republica Romană și Regatul Sardiniei au făcut ca acest proiect să rămână la nivelul unor năzuințe fără argumentare practică.

Mișcare politică cu profunde rădăcini social-culturale *Risorgimento* este un produs identitar al societății italiene din secolul XIX, caracteristicile sale culturale dar mai ales componenta politico-ideologică fiind un model de inspirație și pentru alte națiuni europene.

Din punct de vedere al prozelitismului ideologic mazzinismul a fost cel care și-a câștigat susținători în Țările Române, începând cu anii '30 ai secolului XIX. și încheind cu

²⁴ D. Beales, *The Risorgimento and the Unification of Italy*, Ed. Longman, Londra, 1981, p. 256.

²⁵ Francesco Traniello, Gianni Sofri, *Il Risorgimento*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 55.

1872. Contactul direct cu aceste idei este posibil datorită emigrației române de la Paris, emigrație care reușește să stabilească legături cu reprezentanții altor naționalități prezente în capitala Franței, precum cea poloneză, astfel încât se pun bazele unei colaborări politico-revoluționare. Tocmai datorită acestor contacte, patrioții români ajung să cunoască îndeaproape ideologia mazziniană. O a doua cale a fost prin intermediul carboneriei europene, a cărei prezență publică se materializează prin organizarea în 1831 de către Mazzini a „Tinerei Italii”, reluată apoi la nivel european.²⁶ În concepția lui Mazzini, „Tânăra Italie” nu este altceva decât „o frăție a tuturor italienilor care cred în legea progresului și în îndatoriri; a celor care cred că Italia este o națiune care cu forțe proprii, cu o unitate de gândire și acțiune, poate transforma Italia într-o națiune de oameni liberi și egali”. Năzuințele lui Mazzini nu s-au limitat doar la ambientul italian, viziunea sa dovedindu-se deschisă la nivelul întregului continent european, afirmând că „lupta trebuie dusă alături de popoarele subjugate cu forța de austrieci și turci, pentru ca aceste popoare să-și câștige independența și libertatea.”²⁷

După exemplul organizațiilor carbonare și bazându-se pe principiile libertății mazziniene au apărut în spațiul românesc organizațiile secrete revoluționare, precum „Frăția”, apărută în 1843, în Muntenia și inițiată de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Golescu-Arăpila, Filipescu și Bolintineanu.²⁸

Cei mai importanți mazzinieni dintre revoluționarii români au fost Nicolae Bălcescu, Dimitrie Brătianu și C.A. Rosetti. Dacă pentru Nicolae Bălcescu, Mazzini a fost „cel mai mare revoluționar european”, pentru Dimitrie Brătianu a fost „omul secolului”, iar pentru C. A. Rosetti „principiul pur”.

Prin împărtășirea aceluiași valori și prin importante similitudini ale vizionarismului politic, Bălcescu este politicianul român cel mai apropiat ideologic de Mazzini. Atât în discursul politic al lui Bălcescu, cât și în programele revoluționarilor români de la 1848 și mai apoi în hotărârile guvernului provizoriu de la București, în mare parte concepute de același Bălcescu, regăsim termenii cheie ai concepțiilor mazziniene. În toate întâlnim noțiuni precum Patrie, Umanitate, Dreptate, Frăție, complementare ca forță de acțiune unor concepte precum Universalitate sau Democrație europeană, concepte propuse de Mazzini.

Bălcescu a crezut în principiul naționalităților, dar acest lucru nu l-a împiedicat să aibă o perspectivă europeană asupra revoluției de la 1848. Respectă aceeași idee mazziniană conform căreia valorile pentru care luptă un individ sunt valori care trebuie apărute oriunde se află acesta. Astfel, guvernul provizoriu de la București îndemna românii din Pricipate, atât prin intermediul adunărilor publice cât și al presei revoluționare, să depășească platitudinea statică a unui destin prestabilit și să se implice în sprijinirea puterii liberale, luând ca exemplu alte națiuni europene, care luându-și propria soartă în mâini au format prin revoluție guverne democratice, au dărâmat vechile privilegii sociale și cele care nu aveau un stat național și l-au creat prin voință proprie. Exemplu al „duhului luminării care a strălucit în toate colțurile Europei”, era Franța „cea măreață”, Germania sau exemplul edificator în cazul de față, chiar și „sora noastră Italia”.²⁹

Această conștiință europeană a revoluționarilor pașoptiști are atât considerente morale și principale de împărtășire a unor valori politice și sociale comune, cât și

²⁶ Nicolae Bocșan, *Opțiuni sociale și democratice în procesul constituirii solidarității naționale moderne. 1821–1848*, în *Națiunea română*, București, 1984, p. 368.

²⁷ Marco Baratto, *Mazzini e la Romania*, în *Il Cittadino*, Milano, iunie 2005, p. 3.

²⁸ Alexandru Balaci, *Legăturile lui Nicolae Bălcescu cu Giuseppe Mazzini și Italia*, în *Studii Italiene*, s. n. I, 1958, p. 361.

²⁹ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. II, București, 1902, pp. 208–211.

semnificații pragmatice. Pragmatismul lui Bălcescu este redat prin acțiunile sale din perioada 1848–1850. Participant la revoluția franceză de pe străzile Parisului, sprijinit de către organizațiile revoluționare de tip mazzinian pentru a deveni inițiatorul revoluției din Muntenia, Bălcescu s-a condus după principiile prevalenței unor noi modalități de modelare a relațiilor sociale și apariția unor noi state conduse după principii democratice, dar în același timp și-a ghidat acțiunile politice în funcție de situații reale. Se explică astfel transpunerea ideilor europeniste în tiparul unor proiecte concrete de formare a unor confederații de state naționale în Europa central-răsăriteană. Pragmatismul acestor proiecte consta în aceea că fărâmițate și divizate, noile state apărute în urma revoluției, nu aveau capacitatea de a se apăra împotriva armatelor contrarevoluționare ale Austriei, Turciei sau Rusiei. De aici au pornit încercările repetate ale lui Bălcescu de a ajunge la o înțelegere politică cu revoluția maghiară a lui Kossuth și încercarea de a concilia guvernul de la Pesta cu moșii lui Avram Iancu.³⁰ Crearea unei confederații dunărene, a fost sprijinită și de Mazzini, prin agenții săi trimiși în această zonă, dar și de un alt ideolog italian Carlo Cattaneo care și-a exprimat opinia încă de la începutul revoluției pe continentul european, aceea că principiul naționalităților va spulbera imperiile absolutiste din răsăritul Europei, acestea fiind substituite de „federatii formate din popoare libere”.³¹

Chiar după înfrângerea revoluției din Muntenia și îndepărtarea guvernului provizoriu de la conducerea statului de către trupele otomane, Bălcescu considera că nu puteau fi puse în practică principiile revoluționare decât prin intermediul unor state ale națiunilor care să formeze o confederație, capabilă să gestioneze destinele acestor națiuni, atât politic cât și militar. Toate aceste proiecte gravitau în jurul revoluției maghiare, singura rămasă neînfrântă la sfârșitul anului 1848, astfel încât comitetele revoluționare de la Paris și-au dorit să sprijine acțiunile lui Kossuth. Se explică astfel de ce polonezul Czartoryski i-a trimis în Ungaria pe generalii Iosif Bem și Henryk Dembinski, însoțiți de ofițeri și trupe ale Legiunii Poloneze, care numărau aproximativ 4000 de oameni.³² Acest lucru a creat o emulație deosebită în rândul revoluționarilor europeni, existând un flux permanent de voluntari spre armata maghiară, la începutul lunii iulie 1849, două treimi din aceasta fiind formată din străini.³³

Fiind creat contextul, observăm interesul italienilor pentru continuarea revoluției din Ungaria, astfel încât agentul mazzinian dar și piemontez, Alessandro Monti este trimis în Ungaria pentru a forma o Legiune Italiană, care să lupte alături de revoluționari. Se spera că vor putea fi recrutați numeroși italieni care-și îndeplineau serviciul militar în cadrul regimentelor austriece din Transilvania. În drumul său spre Ungaria, Monti ajunge la Constantinopol, unde se întâlnește la începutul lui 1849 cu emigrația politică românească, reprezentată de Nicolae Bălcescu și Ion Ghica. Propunerea italianului a fost aceea de a forma o legiune comună româno-italiană, propunere pe care inițial Bălcescu o acceptă, dar apoi bazându-se pe evidența realității, o respinge.³⁴ Evidența, care dovedește pragmatismul lui Bălcescu, însemna imposibilitatea organizării unei unități militare, în măsură să poarte bătălii, imposibilitate generată de lipsa unui număr suficient de voluntari³⁵ ca și lipsa unor

³⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 640.

³¹ F. Momiliano, *Carlo Cattaneo e gli Stati Uniti d'Europa*, Milano, 1919, p.12.

³² Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol.IV, editori Elena și Gh. Zane, Ed. Academiei, București, 1964, p.186.

³³ *Ibidem*, p. 209.

³⁴ Alexandru Marcu, *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României 1848–1877*, București, 1930, p.15.

³⁵ Cifra inițială fiind de 30–40 de recruți.

resurse financiare absolut necesare echipării și înarmării acestei legiuni. În plus se adăugau și anumite opinii personale ale lui Bălcescu vizavi de Monti.³⁶

Monti a plecat spre Ungaria, unde formează o Legiune Italiană, legiune care inițial datorită lipsei armelor nu a putut fi trimisă în luptă, singura activitate fiind discursurile „înflăcărare ale lui Monti”, pentru ca apoi în ultimele momente ale revoluției maghiare să intre în focul unui război care se îndrepta spre o inevitabilă înfrângere.

Desigur este discutabil refuzul lui Bălcescu de a se alătura italienilor, fiindcă participarea unei unități românești la revoluția maghiară s-ar fi putut constitui într-un gest simbolic de fraternitate europeană. Credincios valorilor consacrate ale ideologiei de tip mazzinian, Bălcescu și-a dovedit realismul politic, deoarece după înfrângerea revoluției din Muntenia știa că o asemenea luptă nu poate fi dusă doar prin intermediul unor simboluri și programe, indiferent cât de puternice sau încărcate de suflu patriotic ar fi. O revoluție se câștigă prin inimă, suflet și mai ales o cooperare militară solidă între națiunile interesate de schimbarea realităților social-politice de pe vechiul continent.

Tocmai de aceea caută să deschidă noi căi de comunicare cu patrioții maghiari, chiar după înfrângerea acestora, dar se străduiește prin intermediul lui Ion Ghica și Dumitru Brătianu să stabilească linii de acțiune politică cu Mazzini și comitetul său de la Londra.³⁷

În încercarea sa de a urma în continuare ideii formării unei confederații puternice bazată pe voința națională liber exprimată conține alături de Brătieni, Ion Ghica și C.A. Rosetti un proiect al unei Confederații Orientale. Pentru materializarea acestui proiect, Bălcescu ajunge în ianuarie 1850 la Londra, unde participă la formarea unei înțelegeri est și central europene și se constituie un Comitet din câte trei reprezentanți pentru fiecare dintre cele șase națiuni prezente: români, unguri, polonezi, ruși, boemi și croați. Preocupat de formarea unui organism revoluționar unificat la scara întregului continent, Bălcescu dorește să se reîntoarcă la Londra, chiar în cursul anului 1850, pentru a se întâlni cu Mazzini, lucru pe care nu-l reușise la precedentă sa călătorie în Anglia. Spera să creeze „o mare solidaritate revoluționară, în toată Europa”.³⁸

Chiar de la finalul lui februarie 1850, Bălcescu își dorea să participe la Londra, la o reuniune a naționalităților europene, interesate de proiectul lui Mazzini de a crea o „solidaritate revoluționară a tuturor națiilor Europei”. El a gândit o adunare a tuturor delegațiilor naționalităților în vederea alcătuirii unui program comun de acțiune.³⁹

În martie 1850, Bălcescu își exprimă dorința expresă de a merge la Londra pentru ai întâlni pe Mazzini și Ledru-Rollin, dar această dorință a sa nu se realizează datorită stadiului avansat al bolii sale, dar și a faptului că între timp își schimbase opiniile vizavi de un front comun european. În octombrie 1850, el credea că prioritatea este „să luăm rădăcini în țară” și abia apoi să fie trimis un reprezentant român în comitetul lui Mazzini, reprezentant legitim al unei națiuni și nu doar a câtorva patrioți aflați în exil. În cele din urmă după multe ezitări, emigrația politică română de la Paris decide în martie 1851, ca reprezentant al românilor pe lângă Comitetul Democratic de la Londra să fie Dimitrie Brătianu. Datorită agravării stării sale de sănătate Bălcescu pleacă spre sudul Franței, iar mai apoi spre Napoli și Sicilia, unde a și murit.

Profund atașat de valorile unei societăți ideale, în care direcțiile programatice trebuiau să se bazeze pe o identitate națională subsidiară și complementară în același timp

³⁶ Bălcescu considera că Monti nu are cunoștințele militare necesare pentru a conduce legiunea.

³⁷ Nicolae Bălcescu, *op. cit.*, p. 272.

³⁸ *Ibidem*, p. 274.

³⁹ *Ibidem*, p. 285.

unei identități europene comune, în care relațiile sociale se definesc prin echitate, frățietate, drepturi și obligații liber asumate, Nicolae Bălcescu a dovedit că mazzinismul ca ideologie politică poate fi transferat din dimensiunea utopiei într-o aplicație reală, cu condiția adaptabilității la o situație dată.⁴⁰

După dispariția lui Bălcescu principiile mazziniene sunt întruchipate de idealurile susținute de Dimitrie Brătianu și C.A. Rosetti. Primul numit de Comitetul Național Român, ca reprezentant al românilor pe lângă Comitetul Central Democratic European de la Londra se realizează ideilor lui Mazzini exprimate în proclamația sa către români din iunie 1851, români pe care îi vede ca pe „avangarda gintei latine” și „veriga de unire” cu popoarele din centrul Europei și Balcani. Împreună cu aceste popoare, români aveau posibilitatea să realizeze o confederație dunăreană, bazată pe principiile naționalității și a unor state suverane care pentru a apăra o libertate câștigată prin luptă, își unesc eforturile și resursele.⁴¹ Tocmai în spiritul acestei lupte Dimitrie Brătianu va lansa la 10 septembrie 1852 din Londra, un apel către Principate prin care clama necesitatea unei afirmări fâțișe a identității naționale și a dorinței de a se alătura unui front revoluționar european de largă cooperare. Românilor din Austria li se cerea să opună rezistență în fața unei puteri opresoare, împotriva unui împărat „viclean și gâde”. Pentru a spori șansele de reușită a unui astfel de demers, românii ardeleni trebuiau să colaboreze inclusiv cu revoluționarii maghiari dispuși să recunoască celelalte naționalități din Regatul Ungariei.⁴²

Acest apel către românii din Austria prefigura formarea statului național cu granițele depășind limitele Principatelor și incluzând provinciile românești care în acel moment făceau parte din Austria⁴³ dar menținând în continuare în viață ideea unei confederații dunărene. În dorința de a participa la eforturile revoluționare europene Dimitrie Brătianu încearcă la finele anului 1853 să organizeze o legiune românească care să participe la războiul din Crimeea și încearcă să obțină acordul Angliei și Franței în acest sens, dar și să colaboreze cu Emilio Sceberras, Giacomo Manzoni și generalul polonez Milbitz în ceea ce privește problemele practice. Scopul acestei participări se traducea în mesajul pe care români doreau să-l transmită celorlalți europeni, acela de a fi gata să lupte alături de cei din poziția unei națiuni conștiente de propriul statut și stăpână pe destinul său.⁴⁴ Deși eșuată această încercare a lui Dimitrie Brătianu dovedește viziune așa europenistă de tip mazzinian, implicarea sa în susținerea acestor idealuri fiind relevantă fără echivoc într-un articol din martie 1872, scris în semn de omagiu la moartea lui Mazzini, în paginile ziarului *Românul*: „Am dreptul, mă simt îndreptățit să spun celor care nu au avut norocul să-l cunoască, că a fost cea mare personalitate care pentru aproape o jumătate de secol a întruchipat mișcarea de emancipare a tuturor paparelor. O jumătate de secol în care toți cei care luptau pentru libertate și naționalitate au fost numiți mazzinieni, o jumătate de secol în care lumea s-a împărțit între două idealuri: Mazzini, simbolul libertății și țarul Nicolae cel al despotismului. Mazzini era un gânditor profund, un poet, un artist al cuvintelor și în același timp un om cu o gândire pozitivă, pragmatic și atent la detalii. Mazzini iubea frumosul, iubea dreptatea, iubea libertatea, iubea Italia cu ardoarea primei iubiri a unei tinere fete, avea convingeri

⁴⁰ „Republica de la București”.

⁴¹ Alexandru Marcu, *op. cit.*, pp. 47–50.

⁴² Apostol Stan, Grigore Ploșteanu, *Utopia confederalismului pașoptist. Între vis și realitate*, Ed. Vestala, București, 2001, p. 161.

⁴³ *Ibidem*, p. 162.

⁴⁴ Ștefan Delureanu, *Un protagonista romeno della democrazia mazziniana: Dumitru Brătianu (1818–1892)*, Roma, 2002, p. 4.

puternici precum legile naturale eterne, avea credința unui adevărat profet și în același timp era calculat, precis, scrupulos, minuțios ca un contabil, energic ca un comandant pe câmpul de bătălie. Greșesc cei care spun: Păcat că Mazzini nu a crezut în monarhie, că nu a crezut în Vittorio Emanuele, ar fi fost un ministru mai mare decât Cavour. Dacă Mazzini ar fi fost așa, nu ar mai fi fost Mazzini. El nu putea trece peste principii, nu putea deveni mercantil sau un simplu consilier al lui Napoleon III. Mazzini, conștiința poporului italian, revelația Dumnezeuului naționalităților, expresia cea mai vie a libertății moderne, reprezentantul declarat al aspirațiilor tuturor popoarelor, întotdeauna apostol și martir, trebuia să schimbe vechea lume, să o schimbe sau să moară. Misiunea lui a fost aceea de a crea un Cavour, un Garibaldi sau un Manin, de a crea un rege patriot și un popor demn de libertate. I-a creat, a creat libertatea, a făcut unitatea Italiei, a creat Italia, iar dovada că el este creatorul Italiei moderne este dreptul universal de vot al Italianilor.”

Ideile mazziniene își vor găsi expresia și în articolele scrise în *Românul* de C. A. Rosetti, după 1857 regăsind aici noțiuni precum: libertate, dreptate, umanitate sau europenitate. Rosetti a dat în dese rânduri ca exemplu negativ lipsa de unitate a italienilor din timpul revoluției din 1848–1849. Singura soluție victorioasă a acestora ar fi fost reprezentată de unitatea ideologică în jurul lui Mazzini și promovarea unor concepte de cooperare europeană și sistemul republican susținut de revoluționarul genovez. Acest tip de discurs l-a însoțit pe C. A. Rosetti, în întreaga sa carieră politică, tocmai din această cauză fiind considerat un radical și un liberal „roșu”.⁴⁵

Un politician român care nu a adoptat și nu a promovat ideologia mazziniană, deși bun cunoscător al mișcării risorgimentale, a fost Vasile Alecsandri. El a adoptat o poziție legitimistă de tip Cavour, sprijinul politic obținut prin intermediul unor negocieri diplomatice substituindu-se unor concepte revoluționare menite să schimbe umanitatea din temelii. Ponderat ca fire Alecsandri a înclinat spre cumpătare, selecție și reținere față de orice exces. Așa îl expun: opera, biografia și mărturiile contemporanilor. „Sub poetul Alecsandri vezi totdeauna pe omul echilibrat, cu mintea sănătoasă”.⁴⁶ Alecsandri a preferat să stea retras la Mircești sau în străinătate, ferindu-se de luptele mărunte de partid și având oroare de orice exces demagogic și ultrademocratic. Din acest punct de vedere poziția sa este oarecum similară cu a lui Mihail Kogălniceanu sau și mai mult cu a lui Ion Ghica, anti-mazzinian declarat și legitimist convins, putând chiar afirma că a fost posibilă o oarecare influență politică a acestuia din urmă asupra lui Alecsandri.

„Alecsandri era un spirit liberal, liberal în sensul de la 1848 și 1856. Din această pricină el nu simpatizează cu mișcarea de reformă liberală, deși Alecsandri nu era un doctrinar, căci în politică nu avea păreri, dar de la 1866, de la noua Constituție, el se alipește pe lângă mișcarea Junimistă din Iași”, mișcare cu orientări conservatoare.⁴⁷

Trecând în revistă modul în care oamenii politici români de la jumătatea secolului XIX s-au raportat la valorile risorgimentale, se poate desprinde ideea unei profunde cunoașteri a fenomenului, dar acceptarea sa ca model politic este influențată de opiniile politice individuale și de evoluția situației politice generale, de pe bătrânul continent.

⁴⁵ Marco Baratto, *stud. cit.*, p. 5.

⁴⁶ George Panu, *Amintiri dela Junimea*, București, 1908, I, p. 371.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 317.

THE POLITICAL IDEOLOGY OF THE 1848 REVOLUTION AND THE ITALIAN
RISORGIMENTO

A tumultuous ideological effervescence characterized the period encompassing the end of the 18th century and the beginning of the 19th century. Liberalism became more and more conspicuous, coexisting with the romanticism of the rediscovered classicism and to the nationalism present in a multitude of formulas that aimed at perfection. In the Italian as well as in the Romanian areas we can discover all this ideological tumult, a part of the principles being superposed to others and many of the political activities being in a tight connection. Following the trajectory of the political thinking of Mazzini, we become aware of the existence of some common European values that were the foundation on which the national states and the legitimate monarchies were founded. These new states held a plurality of principles, from Mazzini's to Garibaldi's way of action or Cavour's constructivist policy. The Romanian political personalities from the 19th century took over many of these principles and values, but they tried to adapt them to their own national realities.